

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
ЄВРОПЕСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ОГУРЦОВА ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF OGURTSOVA v. UKRAINE)**

(Заява № 12803/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

01 лютого 2007 року

ОСТАТОЧНЕ

23/05/2007

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у п. 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Огурцова проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. П. Лоренцен (P. Lorenzen), Голова,
пані С. Ботучарова (S. Botoucharova),
п. К. Юнгвірт (K. Jungwiert),
п. В. Буткевич (V. Butkevych),
пані М. Цаца-Ніколовська (M. Tsatsa-Nikolovska),
п. Р. Маруст (R. Maruste),
п. М. Віллігер (M. Villiger), судді,
та пані К. Вестердік (C. Westerdiek), Секретар секції,
після обговорення в нарадчій кімнаті 8 січня 2006 року,
виносить таке рішення, що було прийняте того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена за заявою (№ 12803/02), поданою проти України до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянкою України пані Валентиною Ігорівною Огурцовою (далі – заявниця) 13 серпня 2001 року.

2. Уряд України (далі – Уряд) був представлений його Уповноваженими – пані В. Лутковською та паном Ю. Зайцевим.

3. 5 вересня 2005 року Суд вирішив направити на комунікацію Уряду скаргу щодо тривалості провадження у справі заявниці. Відповідно до положень пункту 3 статті 29 Конвенції Суд вирішив розглядати питання щодо прийнятності та суті заяви одночасно.

ЩОДО ФАКТІВ**ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

4. Заявниця, 1938 року народження, проживає у м. Харкові, Україна.

5. У грудні 1988 року за результатами атестації заявницю було звільнено з посади в науково-дослідному інституті.

Перше провадження

6. В 1988-1994 роках заявниця звернулась з багатьма позовами проти її колишнього роботодавця, порушуючи численні питання, що стосувались її роботи та подальшого звільнення. Всі рішення і ухвали, винесені щодо скарг заявниці, вступили в законну силу в 1989-1994 роках.

7. У серпні 1994 року заявниця звернулась з новим позовом до Дзержинського районного суду проти свого колишнього роботодавця. Заявниця вимагала змінити запис у трудовій книжці, надати копію трудової книжки, відшкодувати заборгованість із заробітної плати, порушуючи низку інших питань щодо її роботи і звільнення. Протягом розгляду її справи заявниця багато разів змінювала свої скарги і вимоги та зверталась з новими.

8. 6 грудня 1995 року суд частково задовольнив вимоги заявниці.

9. 20 лютого 1996 року Харківський обласний суд частково скасував це рішення і направив справу на новий розгляд.

10. 18 вересня 1997 року судове засідання було перенесено у зв'язку з неявкою сторін в суд.

11. 12 грудня 1997 року судове засідання було перенесено у зв'язку з неявкою представника відповідача.

12. В 1998 році відбулось чотирнадцять судових засідань. Двічі вони були відкладені у зв'язку з неявкою відповідача і три рази у зв'язку з тим, що суд витребував додаткові докази, суддя брав участь в іншому судовому засіданні. Також 30 жовтня 1998 року заявниця звернулась з новою скаргою.

13. В січні-лютому 1999 року відбулось чотири судових засідання.

14. 22 лютого 1999 року Дзержинський районний суд задовольнив частково позов заявниці.

15. 18 травня 1999 року Харківський обласний суд частково скасував це рішення і направив справу на новий розгляд.

16. 3 травня 1999 року до липня 2001 року шість судових засідань було перенесено, але жодне з них не відбулось. 16 грудня 1999 року, 8 червня та 28 грудня 2000 року, 27 лютого 2001 року судові засідання були відкладені у зв'язку з неявкою сторін, а 2 квітня 2001 року і 3 липня 2001 року – у зв'язку з неявкою відповідача.

17. 24 липня 2001 року судове засідання було відкладене у зв'язку з клопотанням представника відповідача про отримання додаткових документів.

18. З 31 липня до 28 листопада 2001 року відбулось вісім судових засідань і два було перенесено у зв'язку з неявкою відповідача і тим, що суддя розглядав іншу справу.

19. 28 листопада 2001 року Дзержинський районний суд відмовив заявниці в задоволенні позову. Заявниця оскаржила це рішення.

20. 7 березня 2002 року апеляційний суд Харківської області (колишній Харківський обласний суд) задовольнив клопотання заявниці про відвід судді К. у її справі.

21. 1 квітня 2002 року апеляційний суд Харківської області залишив без змін рішення від 28 листопада 2001 року. Заявниця оскаржила це рішення.

22. 12 червня та 15 серпня 2002 року Держинський районний суд повернув касаційну скаргу заявниці і відмовив у поновленні строку для її подачі.

23. 17 вересня 2003 року Харківський обласний апеляційний суд скасував ці ухвали і поновив згаданий вище строк.

24. 14 листопада 2003 року Держинський районний суд направив касаційну скаргу заявниці до Верховного Суду України.

25. 30 червня 2005 року Верховний Суд України відхилив касаційну скаргу заявниці.

26. Заявниця зверталася з численними клопотаннями до Міністерства юстиції України та Спілки адвокатів, вимагаючи забезпечити її послугами адвоката. Листами від 11 березня 2001 року та 4 квітня 2002 року міністерство повідомило заявницю про те, що безкоштовна правова допомога надається тільки в кримінальних справах.

Друге провадження

27. В січні 1992 року, відповідно до скарги пана П., Держинський районний суд розпочав кримінальне провадження проти заявниці за наклеп. В травні 1996 року справу було закрито.

28. В лютому 1997 року заявниця подала позов до цього ж суду проти Міністерства юстиції України, вимагаючи відшкодування моральної шкоди, завданої відкриттям кримінальної справи проти неї.

29. 30 січня 1998 року суд відхилив позов заявниці. 7 березня 1998 року Харківський обласний суд залишив це рішення без змін.

30. В липні 2003 року заявниця звернулась до суду з клопотанням про перегляд її справи за нововиявленими обставинами. 7 листопада 2003 року Держинський районний суд відхилив клопотання заявниці. 20 січня 2004 року апеляційний суд Харківської області залишив це рішення без змін.

Третє провадження

31. В березні 1998 року заявниця звернулась з позовом до Фрунзенського районного суду, оскаржуючи розмір своєї пенсії.

32. 21 грудня 1999 року суд залишив без задоволення позовні вимоги заявниці. 8 лютого 2000 року Харківський обласний суд скасував це рішення і направив справу на новий розгляд.

33. 24 січня 2001 року Фрунзенський районний суд задовольнив частково вимоги заявниці. 13 березня 2001 року Харківський обласний суд залишив це рішення без змін. 5 жовтня 2001 року Верховний Суд України відхилив касаційну скаргу заявниці відповідно до нової процедури подання касаційної скарги.

Четверте провадження

34. В 2001 році заявниця звернулась з позовом до Московського районного суду, оскаржуючи результати своєї атестації.

35. 27 червня 2001 року суд відхилив скаргу заявниці. 24 січня 2002 року апеляційний суд Харківської області залишив зазначену ухвалу без змін. Зокрема, суд зазначив, що заявниця не подала заяву у відповідності з процесуальними вимогами, передбаченими законом. 8 квітня 2002 року Верховний Суд України відхилив касаційну скаргу заявниці.

П'яте провадження

36. У квітні 2001 року заявниця звернулась до Харківського обласного суду, оскаржуючи результати своєї атестації.

37. 25 квітня 2001 року Харківський обласний суд повернув скаргу заявниці, оскільки її мав розглядати суд нижчої інстанції. 27 червня 2001 року Верховний Суд України залишив цю ухвалу без змін і направив справу заявниці до Держинського місцевого суду.

38. 5 червня 2002 року Держинський місцевий суд закрит справу у зв'язку з тим, що заявниця звернулась з такою ж скаргою до Московського місцевого суду, де її було розглянуто 27 червня 2001 року. 11 листопада 2002 року апеляційний суд Харківської області залишив цю ухвалу без змін. Проте було змінено обґрунтування суду нижчої інстанції, оскільки скарга заявниці не була розглянута у суді у зв'язку з тим, що в 1988 році законодавство не передбачало можливість оскарження у суді звільнення за результатами атестації. 20 листопада 2003 року Верховний Суд України відхилив касаційну скаргу заявниці.

Шосте провадження

39. В 2001-2003 роках заявниця звернулась з численними позовами до апеляційного суду Харківської області та Верховного Суду України, скаржачись на те, що місцеві суди не розглянули її скарги належним чином. Всі скарги заявниці були відхилені у зв'язку з тим, що судді не несуть цивільну відповідальність за рішення, які були винесені ними під час виконання своїх обов'язків.

Сьоме провадження

40. В 2003-2004 роках заявниця звернулась з численними позовами до Московського районного суду проти Пенсійного фонду Московського району міста Харкова, оскаржуючи його дії і вимагаючи перерахунку розміру її пенсії.

41. 13 червня 2003 року та 28 вересня 2004 року суд частково задовольнив вимоги заявниці. 23 березня 2005 року Харківський обласний апеляційний суд залишив без змін рішення від 28 вересня 2004 року.

42. Заявниця звернулась до Московського районного суду з вимогою винести додаткове рішення у її справі. 1 жовтня 2004 року суд відхилив вимогу заявниці, і ця ухвала була залишена без змін 10 серпня 2005 року та 10 листопада 2005 року апеляційним судом Харківської області та Верховним Судом України відповідно.

Восьме провадження

43. Заявниця звернулась до Червонозаводського районного суду з двома позовами до підприємства «Європейський» (правонаступника її колишнього роботодавця), вимагаючи надати їй низку документів та трудову книжку для надання їх у Пенсійний фонд. Заявниця також вимагала відшкодування моральної шкоди. 22 травня 2003 року суд частково задовольнив вимоги заявниці. 21 жовтня 2003 року апеляційний суд Харківської області залишив без змін це рішення.

44. 26 січня 2005 року суд частково задовольнив вимоги заявниці та присудив їй 5000 грн відшкодування моральної шкоди. 18 січня 2006 року апеляційний суд Харківської області скасував це рішення і відмовив у задоволенні вимог заявниці.

ЩОДО ПРАВА

I. СКАРГИ ЩОДО ТРИВАЛОСТІ ПРОВАДЖЕНЬ

45. Заявниця скаржилась відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції на тривалість проваджень у її справі. Ця стаття у відповідних частинах передбачає таке:

Пункт 1 статті 6

«Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

А. Щодо прийнятності

1. Перше провадження

46. Уряд не надав зауважень щодо прийнятності скарги заявниці.

47. Суд зазначає, що частина оскаржених проваджень стосується періоду до 11 вересня 1997 року, дати, коли Конвенція вступила в силу для України. Таким чином, ця частина заяви є несумісною *ratione temporis* з вимогами Конвенції в значенні пункту 3 статті 35 Конвенції.

48. Щодо проваджень після цієї дати Суд зазначає, що скарга заявниці не є явно необґрунтованою в значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є неприйнятною з інших підстав. Таким чином, вона має бути визнана прийнятною.

2. Інші провадження

49. Суд зазначає, що інші провадження, які були ініційовані заявницею, тривали максимум три роки і сім місяців. Суд, беручи до уваги матеріали, які були в його розпорядженні, вважає, що тривалість оскаржуваних проваджень не порушувала вимогу «розумного строку» відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції. Суд відхиляє цю частину заяви як явно необґрунтовану відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

В. Щодо суті

1. Період, що стосується справи

50. Уряд стверджував, що період, який стосується справи, почався тільки 11 вересня 1997 року, коли Україною було визнано право громадян подавати індивідуальні заяви, і закінчився 30 червня 2005 року, коли Верховний Суд України відхилив касаційну скаргу заявниці.

51. Заявниця стверджувала, що період, що стосується справи, почався в 1994 році, коли вона звернулася з позовом до національних судів.

52. Суд зазначає, що провадження у справі почались в 1994 році і закінчились в 2005 році. Їх загальна тривалість становила приблизно одинадцять років. Суд нагадує, що Конвенція вступила в силу для України 11 вересня 1997 року, таким чином, період, що підпадає під компетенцію *ratione temporis*, тривав сім років, дев'ять місяців і двадцять днів. Проте, оцінюючи розумність строку після 11 вересня 1997 року, потрібно взяти до уваги стан провадження на цей час (див. «МіLOSEВИЧ проти Колишньої республіки Югославії Македонії»

(«Milosevic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia»), № 15056/02, п. 21, рішення від 20 квітня 2006 року; «Стирановські проти Польщі» («Styranovski v. Poland»), № 28616/95, п. 46, ECHR 1998-VIII; «Фоті та інші проти Італії» («Foti and Others v. Italy»), рішення від 10 грудня 1982 року, Серія А № 56, ст. 18, п. 53).

2. Розумність тривалості проваджень

53. Уряд висловив заперечення щодо скарги заявниці, стверджуючи про відсутність значних періодів бездіяльності з вини держави. Відповідно до зауважень Уряду заявниця і відповідач відповідальні за деякі періоди затримки провадження. Уряд далі стверджував, що сім судових засідань були відкладені у зв'язку з неявкою сторін та чотири судових засідання було перенесено у зв'язку з неявкою відповідача. Справа розглядалась трьома судовими інстанціями, і саме заявниця подавала всі апеляційні скарги. Уряд також стверджував, що тривалість проваджень у справі заявниці не була нерозумною.

54. Заявниця не погодилась.

55. Суд знову нагадує, що розумність тривалості провадження повинна оцінюватись в світлі обставин справи і з урахуванням наступних критеріїв: складність справи, поведінка заявника та компетентних органів, важливість предмету розгляду для заявника (див., серед багатьох інших, «Фрідлендер проти Франції» («Frydlender v. France») [GC], N 30979/96, п. 43, ECHR 2000-VII).

56. Що стосується складності цього спору, Суд зазначає, що він стосувався низки питань трудового права, порушених заявницею в результаті її звільнення. Зокрема, заявниця оскаржила деякі записи в її трудовій книжці, а також низку рішень, винесених щодо неї в період, коли вона працювала; вона вимагала забезпечити її дублікатом трудової книжки. Незважаючи на те, що суд був змушений розглянути значний об'єм матеріалів, оспорювані у суді питання не були настільки ускладнені, щоб спричинити надмірну тривалість розгляду справи заявниці. Таким чином, Суд робить висновок про те, що предмет даного спору не може вважатись особливо складним.

57. Що стосується зауважень Уряду про те, що заявниця відповідальна за деякі затримки в провадженнях, Суд вважає, що в матеріалах справи, наданих сторонами, немає свідчень про суттєві затримки в судовому провадженні у зв'язку з поведінкою заявниці. Зокрема, судові засідання не відкладали тільки у зв'язку з неявкою заявниці. Незважаючи на те, що саме заявниця зверталась з апеляційними скаргами, Суд зазначає, що цей аргумент не виправдовує тривалий розгляд справи судом першої інстанції, оскільки значна частина провадження відбувалась в суді першої інстанції (майже чотири роки). Більше того, касаційну скаргу заявниці було надіслано до Верховного Суду тільки через півтора року після її

подачі, в результаті чого суд помилково відмовив продовжити строк подання заяви.

58. Навіть зважаючи на те, що деякі періоди затримки відбулись з вини заявниці, Суд вважає, що тривалість провадження у значній мірі була спричинена повторним розглядом справи. Суд зазначає, що оскільки новий розгляд призначають у зв'язку з помилками судів нижчих інстанцій, повторення таких розглядів в межах одного провадження свідчить про серйозні недоліки судової системи (див. «Вірціжєвська проти Польщі» («Wierciszewska v. Poland»), № 41431/98, п. 46, рішення від 25 листопада 2003 року).

59. Суд далі нагадує, що протягом двох років (з травня 1999 року по липень 2001 року) шість судових засідань були відкладені і тільки одне з них відбулось. Відсутні свідчення того, що суд вжив заходів для притягнення до відповідальності сторін (здебільшого відповідача) за неявку в суд, або розглянув справу за відсутності сторін (див., *mutatis mutandis*, «Смирнова проти України», № 36655/02, п. 69, рішення від 8 листопада 2005 року).

60. Отже, беручи до уваги обставини цієї справи, Суд робить висновок про те, що мала місце нерозумна затримка в розгляді справи заявниці.

61. Таким чином, мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

II. ЩОДО ІНШИХ СКАРГ

Щодо прийнятності

62. Заявниця скаржилась відповідно до статей 6 та 13 Конвенції на стверджувану несправедливість і результат провадження у її справі. Вона далі скаржилась на те, що не мала можливості отримати юридичну допомогу в її справі, оскільки недостатній розмір її пенсії не дозволяв їй оплатити адвоката, а законом не передбачено безкоштовну юридичну допомогу в цивільних справах. На думку заявниці, відсутність кваліфікованої юридичної допомоги значно уповільнила і ускладнила розгляд її справи.

63. Заявниця також скаржилась відповідно до цих самих статей на порушення її права на доступ до суду в четвертому і п'ятому провадженнях.

64. Заявниця скаржилась відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції на порушення її майнових прав у зв'язку з тим, що її пенсія була стверджувана неправильно нарахована.

65. Заявниця далі скаржилась відповідно до статті 14 Конвенції на те, що її було піддано дискримінації за політичними переконаннями та майновим станом.

66. Заявниця накінець посилялась на статті 1, 10, 17, 34, 35 та 45 Конвенції без будь-яких подальших уточнень.

67. В світлі всіх матеріалів справи, які були в його розпорядженні, і беручи до уваги те, наскільки оскаржувані питання підпадають під його компетенцію, Суд вважає, що вони не містять жодних ознак порушення прав і свобод, визначених в Конвенції та Протоколах до неї.

68. Таким чином, ця частина заяви має бути оголошена явно необґрунтованою відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

69. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

A. Шкода

70. Заявниця вимагала 55 168 євро відшкодування матеріальної шкоди та 2 000 000 євро відшкодування моральної шкоди.

71. Уряд стверджував, що вимога заявниці про відшкодування матеріальної шкоди не стосується тривалості розгляду її справи в суді, що була предметом цієї заяви. Уряд, таким чином, вважає цю вимогу необґрунтованою. Щодо вимог заявниці про відшкодування моральної шкоди, Уряд вважає, що вони мають бути відхилені з тих самих підстав.

72. Суд не бачить причинного зв'язку між визнаним порушенням і стверджуваною матеріальною шкодою; таким чином, він відхиляє цю вимогу. Однак Суд вважає, що заявниця зазнала моральної шкоди і, здійснюючи свою оцінку на засадах справедливості, присуджує їй 1 200 євро відповідно.

B. Витрати

73. Заявниця не зазначила жодних вимог щодо компенсації судових витрат. Таким чином, Суд нічого не присуджує.

С. Пеня

74. Суд вважає належним призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скаргу заявниці відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції щодо тривалості першого провадження прийнятною і решту скарг неприйнятними;
2. *Постановляє*, що у цій справі було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;
3. *Постановляє*, що:
 - (а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна виплатити заявниці 1 200 (тисячу двісті) євро відшкодування моральної шкоди, які повинні бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу, з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми;
 - (б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсотки;
4. *Відхиляє* інші вимоги заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 1 лютого 2007 року відповідно до пп. 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

К. ВЕСТЕРДІК
(C. Westerdiek)
Секретар

П. ЛОРЕНЦЕН
(P. Lorenzen)
Голова